



Верховний
Суд

Віндикаційний імунітет: окремі ремарки

Василь Крат,
суддя Верховного Суду,
кандидат юридичних наук, доцент

23 вересня 2025 року

Замість епіграфу

Суддя ВС у КЦС розповів студентам НаУКМА про сутність поняття «володіння» та віндикаційний позов

03 квітня 2025, 13:02

Поширити



Суддя Верховного Суду у Касаційному цивільному суді **Василь Крат** завітав до Національного університету «Києво-Могилянська академія», де прочитав лекцію для студентів-правників на тему «Віндикація як спосіб захисту права власності».

Василь Крат розпочав лекцію з риторичних запитань: Чи віндикація є позовом про захист права? Право тільки всередині? Чи вміємо ми віндикувати?

Термін «віндикація», який використовується й у сучасних правових системах, походить, ймовірно, від лат. *vim dicere* – оголосити про застосування сили. Лектор звернув увагу, що в Римі віндикаційний процес власне був спором про право. Про це свідчить, зокрема, те, що в легісакційному процесі позивач стверджував, що «*Meum esse aio*» (G.4.16) (лат. – заявляю, що є моїм). В римському віндикаційному процесі власник був зобов'язаний довести своє право власності на річ, що при похідних способах набуття права власності було дуже важко, бо треба було доводити право власності і попередніх власників, через що такий спосіб доказування мав назву *probatio diabolica* (лат. «диявольський доказ»).

Замість епіграфу

...у часи плутанини юридичний розум вдається до використання стародавніх максим і латинських фраз, намагаючись навести лад у хаосі. (Howe, John E. Bona Fide Purchaser--Without Title, Kentucky Law Journal: Vol. 36: Iss. 2, Article 2).

Яка редакція частини другої статті 388 ЦК з 28 серпня 2025 року!?

10 станом на 01 січня 2025 року частина друга статті 388 ЦК України «виглядала так»:

«2. Майно не може бути витребувано від добросовісного набувача, якщо воно було продане у порядку, встановленому для виконання судових рішень.

Майно не може бути витребувано від добросовісного набувача, якщо воно було продане такому набувачеві на електронному аукціоні у порядку, встановленому для приватизації державного та комунального майна (частину другу статті 388 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 2792-IX від 01.12.2022)»;

🔄 Яка редакція частини другої статті 388 ЦК
з 28 серпня 2025 року!?

Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09 січня 2025 року № 4196-ІХ, який вводиться в дію з 28 серпня 2025 року абзац другий частини другої статті 388 викладено в такій редакції:

«Майно не може бути витребувано від добросовісного набувача, якщо воно було продано такому набувачу на електронному аукціоні в порядку, визначеному законом».

Яка редакція частини другої статті 388 ЦК з 28 серпня 2025 року!?

Закон України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача» від 12 березня 2025 року, який набрав чинності 09 квітня 2025 року, частина друга статті 388 ЦК України (в якій відсутній абзац другий) викладена в такій редакції:

«2. Майно не може бути витребувано від добросовісного набувача, якщо:

- 1) воно було продане або передане у власність у порядку, встановленому для виконання судових рішень;
- 2) воно було продане такому набувачеві на електронному аукціоні у порядку, встановленому для приватизації державного та комунального майна».

🔄 Яка редакція частини другої статті 388 ЦК
з 28 серпня 2025 року!?

Опитування (<https://t.me/glossema/2857>):

1. В редакції Закону від 09 січня 2025 року № 4196-ІХ. -15%
2. В редакції Закону від 12 березня 2025 року № 4292-ІХ. -43%
3. Інший варіант в коментарях.
4. Просто результат поглянути.

Види віндикаційного імунітету

Окрема думка судді ВП ВС від 11.09.2024 у справі № 554/154/22

Тлумачення положень статей 388, 389 ЦК України дозволяє виокремити чотири самостійні форми віндикаційного імунітету:

- **загальний імунітет добросовісності** – неможливість витребування майна в добросовісного оплатного набувача за винятком трьох визначених у частині першій статті 388 ЦК України випадків;
- **імунітет ex iudicio** – неможливість витребування майна в добросовісного набувача, якщо таке майно було продано в порядку, встановленому для виконання судових рішень (абзац перший частини другої статті 388 ЦК України);
- **імунітет ex peculiari rei** – неможливість витребування в добросовісного набувача грошей, а також цінних паперів на пред'явника, що існують в паперовій формі (стаття 389 ЦК України);
- **приватизаційний імунітет** – неможливість витребування в добросовісного набувача майна, якщо воно було продане такому набувачеві на електронному аукціоні у порядку, встановленому для приватизації державного та комунального майна (абзац другий частини другої статті 388 ЦК України).

Види віндикаційного імунітету

Постанова КЦС ВС від 25.06.2025 у справі № 638/17112/21

Цей суд вже звертав увагу, що частина друга статті 388 ЦК України захищає права добросовісного набувача, який придбав майно, примусово реалізоване у порядку, встановленому для примусового виконання судових рішень. Тобто, на підставі частини другої статті 388 ЦК України майно не можна витребувати від добросовісного набувача тоді, коли воно було примусово реалізоване у порядку, встановленому для примусового виконання судових рішень (див. постанову Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 27 липня 2023 року в справі № 932/1139/21 (провадження № 61-475св23)).

Види віндикаційного імунітету

Постанова КЦС ВС від 25.06.2025 у справі № 638/17112/21

Завдяки «віндикаційному імунітету», який передбачений парламентом для майна проданого чи переданого в порядку виконання судового рішення, досягається охорона прав добросовісної особи, яка набула майно, що було відчужене чи передане на виконання судового рішення і **стабільність цивільного обороту**. Якщо майно продається чи передається на виконання судового рішення, то таке рішення набрало законної сили. Виконання судового рішення відбувається відповідно до закону про виконавче провадження. Відчужувачем є не власник майна (оскільки майно продається не по волі власника), а особа, уповноважена державою, виконавець. Саме тому публічна складова відчуження (передання) майна власника має вирішальне значення і свідчить про те, що існують підстави для такого відчуження (передання), та, як наслідок, є підстави для набуття права власності на майно відчужене чи передане в процесі виконання судового рішення.

При «віндикаційному імунітеті», що закріплений для майна проданого чи переданого в порядку виконання судового рішення (абзац 1 частини другої статті 388 ЦК України, в редакції чинній на момент виникнення спірних правовідносин) не тільки не має значення, але й не може мати значення, чи відбулося вибуття майна з володіння власника по його волі чи поза нею, оскільки відчужувачем є не власник майна, а виконавець.

Види віндикаційного імунітету

рішення ЄСПЛ у справі «Шмакова проти України» від 11 січня 2024 року
(case of Shmakova v. Ukraine, заява № 70445/13)

ст. 388 ЦК України

4. Якщо майно було набуто безвідплатно в особи, яка не мала права його відчужувати, власник має право витребувати його від добросовісного набувача у всіх випадках.

рішення ЄСПЛ у справі «Шмакова проти України»

17. Суд повторює, що позбавлення власності без виплати суми, обґрунтовано пов'язаної з її вартістю, зазвичай призводить до недотримання необхідного справедливого балансу між вимогами загального інтересу суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи і становить непропорційний тягар для заявника. У контексті скасування помилково наданих майнових прав принцип «належного урядування» може покладати на органи державної влади обов'язок діяти оперативно у виправленні їхньої помилки, а також потребувати виплати адекватної компенсації чи іншого виду належного відшкодування колишнім добросовісним власникам (див., наприклад, згадане рішення у справі «Кривенький проти України» (Kryvenkyu v. Ukraine), пункт 45 з подальшими посиланнями).

20. Оскільки Уряд стверджував, що у справі заявниці компенсація не була необхідною, оскільки вона отримала земельну ділянку безоплатно, Суд повторює, що це не виключає можливості визнання порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (див., наприклад, згадане рішення у справі «Кривенький проти України» (Kryvenkyu v. Ukraine), пункт 46). Крім того, хоча Уряд стверджував, що попри скасування права власності на земельну ділянку, заявниця все ще володіла будинком, Суд не переконаний, що вона не зіткнеться з проблемами у користуванні своїми правами власності на нього у майбутньому.

21. Наведених міркувань достатньо для визнання Судом того, що за обставин цієї справи позбавлення заявниці права власності на її земельну ділянку без надання будь-якої форми компенсації чи відшкодування не забезпечило справедливий баланс між вимогами суспільного інтересу, якщо такі були, з одного боку, і правом заявниці на мирне володіння своїм майном, з іншого.

22. Отже, було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції.

Джерела

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в соціальній мережі Facebook за 2021 рік) / Редактор та упорядник В. І. Крат. – Київ, 2021. 234 с. URL: <https://t.me/glossema/2>

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в телеграм-каналі «Трохи про приватне право» за 2022 рік) / Автор та редактор В. І. Крат. – Київ, 2022. 444 с. URL: <https://t.me/glossema/727>

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в телеграм-каналі «Трохи про приватне право» за 2023 рік) / Автор та редактор В. І. Крат. – Київ, 2023. 662 с. URL: <https://t.me/glossema/1451>

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в телеграм-каналі «Трохи про приватне право» за 2024 рік) / Автор та редактор В. І. Крат. – Київ, 2024. 899 с. URL: <https://t.me/glossema/2441>.





Верховний
Суд



Трохи про приватне право:
<https://t.me/glossema>



Дякую за увагу!